

Retorica morfosintaxei în textul biblic - cîteva observații despre pronume -

Daiana CUIBUS

The present paper is aiming to prove that the rhetoric of the biblical texts also resides in its morphological and syntactic level. We compare some of the Psalms in two versions of the Bible, focusing upon the differences between the use of the personal pronouns and that of the possessive adjectives in the noun phrase. Thus, we can both make some pertinent observations regarding some concepts in the recent grammars of Romanian language, and sustain the idea that the deep rhetoric of the religious discourse can benefit from interpretation of the grammatical relations within the text.

Keywords: Bible translation, Romanian language, morphology, syntax, pronoun.

Lucrarea pleacă de la o premisă cuprinsă în *Cuvîntul lămuritor asupra Sfintei Scripturi* (în *Biblia sau Sfînta Scriptură*, Ediția Jubiliară a Sfîntului Sinod, București, 2001): prin rostire, de-a lungul timpurilor, teologia autorilor Bibliei a devenit filologie; e nevoie acum să "străbatem" "straturile filologice spre a ajunge din nou la teologie".

Astfel, sînt analizate comparativ structuri morfosintactice din primii douăzeci de *Psami*, din două ediții ale *Bibliei*: ediția menționată deja (și notată în continuare B2001) și, respectiv, retipărirea din 1997 a *Bibliei lui Șerban* (B1997). Textul B1997 este, se arată și în prefață, redarea fidelă a textului ediției originale a *Bibliei de la București*, iar intervențiile operate sînt strict la nivel ortografic. Împărtășim, de altfel, rațiunea "traducătorilor" - aceea de a evita "uniformizarea hazardată", fiind în această afirmație, credem, exact ceea ce susținem în demersul de față: a considera formele "neuniforme" drept "erori" era riscant, iar a le fi "corectat" ar fi însemnat, poate, chiar pierderea sensului textului inițial - sens intenționat sau nu, dar sens creat. Tocmai acest sens e uneori modificat - din rațiuni de perspectivă teologică și/sau de "uniformitate" și "modernitate" lingvistică - în ediții ulterioare, cum e și versiunea B2001. Desigur, unele modificări sînt inerente, cu precădere atunci cînd intervin mutații ce țin de evoluția limbii. Însă, indiferent dacă diferențele sînt datorate normei lingvistice și/sau opțiunii traducătorului, inevitabil, un sens nou se adaugă și/sau îl înlocuiește pe celălalt, generat de teologia latentă a limbii înșeși, iar asta inclusiv la nivelul morfosintaxei textului.

Concluzia preliminară e că diferențele la nivel morfosintactic între cele două texte nu sînt datorate doar unei simple evoluții la nivelul limbii, ci și unor mutații semnificative la nivelul retoricii/înțelegerii textului biblic - mutații pe care morfosintaxa textului, conștient sau nu, deliberat sau nu, le asumă și le creează în același timp.

Mai mult, există o teologie intrinsecă fiecărei limbi, care trădează, la toate nivelurile, raportarea vorbitorului la lume și, implicit, la divinitate. Acest studiu comparativ își asumă o atare premisă și o demonstrează la nivel morfosintactic.

*

Premise și delimitări

"Emanciparea" vs. "servilismul" față de modele (prin raportare la surse), "arhaicitatea" vs. "conservatorismul" limbii, "literalitatea" vs. "inovația" la nivel lingvistic - iată doar cîteva dintre temele predilecte ale studiilor aplicate textului biblic (în special *Bibliei de la București*), în diferite variante/traduceri ale sale. Demersul de față nu le reia și nici nu își propune să se înscrie în vreuna din aceste direcții. Este necesar, așadar, să precizăm, dintru început, că:

1.1 Studiul nu are în vedere o analiză (comparativă) a celor două texte prin raportare la surse (*Vulgata, Septuaginta, Noul Testament de la București* etc.), iar problemele legate de o atare abordare, îndelung și nu arareori contradictoriu dezbătute, nu sînt, nici măcar tangențial, reținute.

1.2. Nu vom intra nici în ampla polemică referitoare la rolul acestor texte în evoluția limbii române literare. *Biblia de la București* a fost și rămîne un subiect extrem de controversat din această perspectivă, un text polarizat între aprecieri superlative (precum cea a lui Iorga) și contestări (începînd cu cea a lui Densusianu). Problema *inovație vs. dependență* (chiar 'servilism') față de originalul grecesc - la nivel lingvistic - și raportul *arhaicitate vs. inovație lingvistică* - în raport cu limba timpului - sînt aspecte mult discutate. Din perspectiva cercetării noastre, textele interesează exclusiv prin ele însele, ca fapte de limbă purtătoare și creatoare de sens.

2. Nu în ultimul rînd, cercetarea nu face referiri la aspectele lexicale (decît, eventual, tangențial): mai ușor de sesizat și de descifrat, fie și la o lectură de suprafață, și, cu siguranță, cu un efect mai direct și mai puternic asupra cititorului, analizele la nivel lexical ale diferitelor traduceri ale textului biblic constituie de ani buni preocupări fertile ale lingviștilor români. În ceea ce ne privește, deși, în general, se consideră că sensul - fie el teologic sau filologic (literar) - se construiește mai ales sau în primul rînd la nivel lexical, credem că o abordare a textului biblic din perspectivă *morfosintactică* e necesară și nu reprezintă în nici un caz o îndepărtare de la sensul de bază și nici o analiză sterilă și/sau strict filologică. Dimpotrivă, un atare demers poate însemna o reală și necesară potențare a retoricii discursului religios. Particularitățile morfosintactice ale textului biblic și, mai ales, diferențele la acest nivel între diferite variante sînt și ele creatoare de sens - poate nu la fel de vizibil și, poate, aparent, cu un mai mic impact; la nivel de profunzime,

însă, acestea sînt semnificative și re-descoperirea teologiei și a sacralității limbajului nu se poate face ignorînd acest nivel. Deliberată, intuitivă sau doar inerentă realității limbii române într-un anumit moment, opțiunea pentru anumite aspecte/forme morfosintactice denotă o sacralitate imanentă a limbajului (biblic) românesc, care dublează și potențează în mod real atât sacralitatea, cît și retorica textului în sine.

Astfel, opțiunea *morfosintactică* din textul biblic este puternic semnificativă; în cazul B1997, coocurența/concurența în limba literară a vremii dintre diferite forme/aspecte morfosintactice interesează exact în sensul *opțiunii* pentru o formă sau alta. Edițiile ulterioare aduc schimbări - în genere și cam... simplist, după părerea noastră, justificate ca "rafinări" la nivel lingvistic, clarificări, re-apropieri de textele originare etc. Nu negăm, firește, în totalitate, astfel de abordări. Dincolo de ele, însă, există, întotdeauna, conștientizat sau nu, o *opțiune* a traducătorului, ce poate fi intuiție, 'supunere' la teologia intrinsecă a limbii sau chiar creație de sens ("interpretare", în sensul folosit de Ricoeur).

Desigur, se poate obiecta că, pe de o parte, opțiunile de traducere - în aceeași ediție sau, comparativ, între două ediții - nu sînt întotdeauna consecvente. Dar, ne întrebăm, fie și retoric: în raport cu ce se poate afirma și analiza o anume 'consecvență'? Pînă la urmă, și un astfel de (contra)argument e generat tot de interpretările ulterioare ale unui exeget sau ale altuia. Cauzele unor astfel de consecvențe și/sau inconsecvențe nu vor fi nici ele în atenția noastră; au fost și acestea discutate și fie apreciate ca deliberate, intuitive, expresive etc., fie, dimpotrivă, ca erori, elemente de regres etc. Răspunzînd sau nu unor criterii de genul "claritate", "unitatea normei", "modernitate a limbii", "consecvență", "calitate artistică" etc. etc., textul rămîne același. Iar dacă lipsa de unitate pe palierul morfosintactic există, ea nu e definitorie; iar la nivelul *aceluiași Psalm*, de exemplu, în *aceeași* ediție, nu se pune problema, credem, nici a unor diferențe de traduceri, nici a unor influențe sau transcrieri... eronate.

O altă obiecție posibilă e aceea că, fie și acceptînd creația de sens - teologic și filosofic - prin opțiunea morfosintactică a traducătorului, atari sensuri sînt simple speculații ulterioare, neintenționate de traducători; că valențele filosofice și/sau metaforice ale textului sînt "iluzorii", epigonice, ba chiar întemeiate pe fapte de limbă generate de neînțelegerea textelor originare. Fie și așa, pînă la urmă orice operă, *inclusiv* sau, poate, *mai ales* textul biblic, rezistă ca atare dacă rămîne mereu *deschisă*, dacă se poate oferi mereu exegezilor ulterioare ca generatoare de noi/alte sensuri (cu condiția, firește, de a nu rata sau chiar infirma semnificația globală declarată, primară, ci de a o potența).

2.1. Aspectele morfosintactice luate în discuție nu vizează nici statistici (gen frecvență, *forme arhaice* vs. *inovații lingvistice* etc.) și nu se doresc a fi o poziționare vizavi de valoarea lingvistică a *Bibliei de la București*, într-o ediție sau alta. Dezbaterile în acest sens au fost și rămîn (prea) ample... Perspectiva noastră asupra textelor nu e diacronică, nu este și nu se vrea o "istorie a limbii" în și prin aceste texte - decît, eventual, în măsura în care diferențele la nivel morfosintactic

pot sugera o 'istorie' a teologiei/filosofiei limbii române. Iar 'verdictul' nostru este unul categoric în favoarea unei astfel de valori intrinsece, așa cum se construiește aceasta *inclusiv* la nivel *morfosintactic*, ca (re)poziționări ale individul în raport cu divinitatea.

2.2. O ultimă precizare, foarte importantă, este "restrângerea" semnificativă a domeniului cercetării noastre: multitudinea de fenomene morfosintactice întâlnite, 'traduse' diferit în cele două texte, ne-a pus în situația de a restrânge aria discuției. Am optat pentru câteva observații asupra 'traducerii' pronomelor/adjectivelor pronominale, respectiv 'echivalarea' frecventă a pronomelor personale în genitiv/adjectivelor pronominale posesive (din B1997) prin clitice pronominale în dativ (din B2001) - pretext pentru formularea câtorva observații privitoare la ceea ce tratatele academice recente (în special *Gramatica de bază a limbii române - GBLR*) definesc drept "complement posesiv". Este un aspect care demonstrează că fapte de limbă din astfel de texte pot servi, oricând, în discutarea (validarea sau invalidarea) unor inovații în analiza gramaticală modernă, într-un demers dinspre retorica textului biblic spre teorii și concepte morfosintactice.

*

O lectură comparativă a primilor psalmi din cele două texte biblice remarcă, fără îndoială, oscilații relativ mari în utilizarea pronomelor - personale și reflexive - , precum și a pronomelor și adjectivelor posesive. Mai atent studiate, diferențele la nivel morfologic sînt, evident, asociate unor diferențe sintactice. Există câteva oscilații și/sau diferențe "regulate"; astfel¹:

	Psalm/Verset	B1997	B2001
1.a.	2:5	urgia <i>Lui</i> ... mînia <i>Lui</i>	pornirea <i>Sa</i> ... mînia <i>Sa</i>
	3:5	muntele cel sînt al <i>Lui</i>	muntele <i>Său</i> cel sînt
	9:24	sufletului <i>lui</i>	sufletului <i>său</i>
	9:33	lațul <i>lui</i>	lațul <i>său</i>
1.b.	3:3	ajutorul <i>mieu</i> ... slava <i>mea</i>	ocrotitorul <i>meu</i> ... slava <i>mea</i>
	12:2	vrăjmașul <i>mieu</i> asupra <i>mea</i>	vrăjmașul <i>meu</i> împotriva <i>mea</i>

Primul set de exemple (**1a**) ilustrează preferința textului B1997 pentru atributele² pronominale genitivale, față de atributele adjectivale (adjective

¹ Din rațiuni de spațiu, am redus exemplele la seturi de max. 4, suficiente pentru a demonstra demersul. Numărul efectiv al structurilor similare este semnificativ mai mare.

² Nu vom utiliza în cele ce urmează noile denumiri/tipuri de 'atribute', așa cum sînt ele (re)definite în gramaticile academice recente, avînd în vedere că interesează aici doar relația termen regent - termen subordonat (unui nominal); or, în acest context, denumirea de "atribut" semnifică mai clar relația de subordonare. 'Noile' funcții (determinantul, posesorul, modificatorul sau cuantificatorul) pot

pronominale posesive) utilizate predominant în B2001. În perspectiva noilor gramatici academice (în speță GBLR), această echivalență funcțională - relativ regulată - ar părea să pledeze în favoarea interpretării adjectivelor posesive drept forme de genitiv ale pronomelor personale "tip de pronume (personal) care are doar variantă adjectivală"³. Evident, există argumente, menționate inclusiv în GBLR (acordul cu regentul a adjectivului și, respectiv, diferențele distribuționale) care infirmă o atare echivalență altfel decât în planul semnificației. Pe de altă parte, așa cum o dovedește și următorul set de exemple (**1b**), și textul B1997 face uz de adjectivele pronominale posesive ca atribute, dar opțiunea pare aleatorie, față de B2001, unde e clară preferința pentru posesive. Diferența de sens nu e, evident, semnificativă.

Putem lua în discuție, însă, un alt set de exemple (**2**), care demonstrează alternanța în cele două texte dintre *atributele pronominale genitive* (**2a**), respectiv *atributele adjectivale* (adnominale, exprimate prin adjectiv posesiv) (în B1997) vs. *atributele pronominale dativale* (adverbale) - sau, în termenii GBLR, *complementele posesive* (în B2001):

	Psalm/Verset	B1997	B2001
.a.	2:13	să va ațîța... mînia <i>Lui</i>	degrab <i>I</i> se va aprinde mînia
	7:13	sabia <i>Lui</i> o va luci	sabia <i>Și-o</i> va face să lucească
	9:8	gătît-ai... scaunul <i>Lui</i>	<i>Și-a</i> pregătît scaunul
.b.	5:1	înțelege strigarea <i>mea</i>	înțelege- <i>mi</i> strigarea
	12:1	întorci fața <i>Ta</i> de cătră mine	<i>îți</i> vei întoarce fața de la mine
	12:4	luminează ochii <i>miei</i>	luminează ochii <i>miei</i>
	16:1	ascultă... dreptățile <i>meale</i>	ascultă- <i>mi</i> ... dreptatea
.c.	2:16:14	sufletul <i>mieu</i>	sufletu- <i>mi</i>
.d.	2:9:4	ai făcut judecata <i>mea</i> și legiuirea <i>mea</i>	<i>mi-ai</i> făcut <i>mie</i> judecata și dreptatea

Ca observație generală, este evidentă frecvența 'traducerii' atributelor 'posesor', din B1997, prin clitice adverbale în dativ, în B2001. Anumite secvențe din B2001 echivalează posesivele și prin realizare adnominală, așa cum se observă în (**2c**),

fi mai relevante și diferențiază mai clar tipurile de determinanți din GN, însă denumirea lor, spre deosebire de diferitele tipuri de complemente, nu dă seamă de un regent de același tip - nominal. Tocmai de aceea, ni s-ar fi părut binevenită menținerea în denumirea acestor funcții a unui termen comun - fie el "atribut" sau altul -, exact ca în cazul complementelor (de ex., "atribut posesiv" "atribut modificador" etc.).

³ GBLR, p. 122 și 126.

prin clitic de dativ, însă doar sporadic. 'Traducerea' pronumelui personal în genitiv sau a adjectivului posesiv prin clitic în dativ se produce în GN destul de rar în textul B2001. Tendința generală (așa cum se observă din exemplele date) pledează în favoarea interpretării a ceea ce gramaticile academice moderne numesc "complement posesiv"⁴ drept 'atribut', având în vedere și existența unui termen regent identic - atât semantic, cât și sintactic: nominalul, iar nu verbul. Așadar, termenul regent rămîne, în ambele texte, substantivul, neexistînd suficiente argumente ca plasarea adverbială a pronumelui personal/reflexiv să ducă la schimbarea regentului. 'Topicalizarea' în sine nu este, nici ea, un argument convingător. Fără a lansa aici o discuție mai amplă și, inevitabil, polemică, amintim doar cîteva elemente: indiferent de poziție, cliticele depind semantic de nominal, cel care le conferă, de altfel, și rolul tematic; coreferențialitatea, fie și 'la distanță' cu un atribut propriu-zis ('posesor') este în sine relevantă și, logic, nu poate genera funcții sintactice/subordonări diferite; relația de posesie între clitic și substantiv e recunoscută și în GBLR. Pe de altă parte, 'dominanța verbului-centru' nu se poate manifesta nici prin atribuirea de rol tematic, nici prin cazul impus cliticului, de vreme ce și în GBLR se acceptă că "transformarea pronumelui personal în genitiv (sau a adjectivului posesiv) în clitic de dativ se poate produce în GN"⁵.

Nu în ultimul rînd, limitele unui grup sintactic nu sînt obligatoriu dictate de linearitatea textului și topicalizarea nu e întotdeauna și 'reorganizare': dată fiind dependența semantică de substantiv, rolul tematic impus de acesta și coreferențialitatea adnominalului cu adverbialul, 'avansarea' la GV a cliticului în dativ nu are consecințe sintactice (altfel, *orice* 'avansare' ar putea, de ce nu, însemna o schimbare de regent, ceea ce, evident, nu este cazul).

Pe de altă parte, problema unei diferențe de caz este una artificială: așa cum pronumele personale în genitiv și adjectivele pronominale posesive, deși în cazuri diferite, pot îndeplini aceeași funcție sintactică, în pofida opoziției *caz acordat* vs. *genitiv* (*casa mea/casa lui*, unde *mea* și *lui* sînt, deopotrivă, attribute 'posesor'), nu vedem de ce, aici, acesta ar constitui un argument suficient. Astfel, în cazul unui clitic în dativ adnominal, acesta este 'dublabil' printr-unul adverbial, dar cu același regent unic; în ceea ce privește situațiile cu atribut 'posesor' adjectival, acesta nu este 'dublabil' prin clitic în dativ, ci echivalent - semantic și sintactic - cu cliticul.

Referindu-ne la primul tip de structuri, observăm că GBLR interpretează drept "complemente posesive" inclusiv construcții de genul celei din (2c), în care "suportul fonetic al cliticului de dativ cu sens posesiv este un substantiv", cu singura explicație că acestea "reprezintă reorganizări ale structurii cu posesor"⁶. Cliticele de dativ posesiv adnominale sînt acceptate ca posesor în GN numai atunci

⁴ Demonstrația din GBLR referitoare la existența complementului posesiv se invalidează, credem, și prin afirmații susceptibile de a fi contradictorii: pe de o parte, CPos stabilește "o relație(?) de posesie" cu GN (GBLR, p.502); pe de altă parte, "CPos are întotdeauna rolul tematic de Posesor, cu care vine din GN căruia i-a aparținut inițial" (GBLR, p. 501) etc. etc.

⁵ GBLR, p. 499.

⁶ GBLR, p. 506.

când "nu pot părăsi GN", respectiv verbele nu pot 'guverna' două clitice. Or, inclusiv într-unul din exemplele din tratatul academic, 'părăsirea' GN pare, totuși, posibilă: în *Îți amintești marile-ți succese.*, *îți* este, de fapt, clitic adverbial, "dublant" al celui adnominal, iar cazul este același - dativ. Dacă nu ar fi așa, ar rezulta că pronumele *îți* și *ți* ar fi sintactic diferite - un *complement indirect* vs. *atribut 'posesor'* -, complementul indirect ar fi 'dublabil' (*Îți amintești ție marile-ți succese.*); iar 'posesorul', deși coreferențial cu complementul și (co)prezent în enunț, generat și el de o 'reorganizare', ar aparține, în mod paradoxal, altui grup sintactic. Ne întrebăm și, dată fiind coocurența pronumelor în dativ, care ar fi criteriul prin care să se poată stabili dacă respectivul clitic de dativ adverbial reprezintă o 'părăsire' - de fapt o 'dublare' - a nominalului (*îmi* cert sufletu-*mi*... / *îmi* cert sufletul...) sau e o ocurență total diferită, coexistentă cu dativul adnominal cu funcție de "posesor", cum ar rezulta din exemplul din GBLR⁷.

Iar dacă astfel de structuri, precum în (2c), ar fi tot... complemente posesive, ar trebui acceptat un alt fenomen (de tipul dublării) - 'triplarea' (!) (în exemple posibile ca: *mie îmi plînge sufletu-mi* sau, calchiind exemplul din GBLR, *pe umeri lui îi curg pletele-i*...).

Observăm și exemplul (2d), similar celor din (2b), în care este evident că posesivelor din B1997 le corespund cliticele în dativ, cu mențiunea dublării cliticului adverbial. Din nou, ar exista varianta interpretării drept complemente indirecte - în pofida echivalenței cu posesivele -, iar în această calitate ele s-ar raporta exclusiv la verb, fiindu-i 'constituente matriciale'; or, sensul textului biblic, indiferent de ediție, e cel de posesie, iar rolul tematic e mai degrabă de posesor, decît unul specific complementului indirect. Sau pot fi analizate drept complement posesive dublate (într-un "conținut emfatic"⁸, căci, altfel, dublarea nu ar avea loc). Totuși, precizăm și faptul că dublarea este posibilă în oricare din situațiile de la (2b), deci, în sine, nu e suficientă ca argument pentru statutul de complement și ne menținem argumentele în favoarea interpretării substantivului ca termen regent, respectiv a pronominalelor în dativ ca atribut de tip 'posesor'. E adevărat, din nou, asta implică și acceptarea unui alt tip de dublare decît cele descrise în gramatici, respectiv *dublarea posesorului*. (Subiectul ar merita o abordare mai amplă, inclusiv prin discutarea fenomenului dublării în ansamblul său - respectiv în ce măsură este un aspect morfologic, inerent pronumelor personale și reflexive, iar dublarea (funcției) la nivel sintactic e doar o consecință sau, invers, e un fenomen sintactic, marcat morfologic prin aceste forme pronominale. Înclinăm în favoarea primei variante.).

Considerăm, așadar, că, inclusiv prin prisma exemplelor luate în discuție, nu există argumente pentru susținerea funcției de 'complement posesiv', iar o analiză comparativă, prin 'echivalările' observate, nu face decît să susțină echivalența

⁷ Un alt exemplu cel puțin interpretabil în raport cu afirmația legată de criteriul 'părăsirii' GN în stabilirea funcției sintactice de CPos pentru cliticele în dativ adnominal este și: [*își*]_{CPos} *evocă frumoasa-[-i]*_{Pos} *copilărie* (GBLR, p.500).

⁸ GBLR, p. 505.

sintactică a cliticului în dativ, fie el adnominal sau adverbial, cu atributul 'posesor' din GN, deci o (uneori dublă) exprimare a *aceleiași funcții sintactice*.

Așadar, cliticele adverbale sînt fie complemente indirecte, fie atribute 'posesor', dar nu complemente posesive (criteriul-test în stabilirea funcției sintactice fiind posibilitatea de exprimare a complementului indirect și numai prin GN cu centru substantiv, nedublat clitic.). Un exemplu relevant îl constituie 'traducerile' paralele ale textului biblic de tipul celor de mai jos (**2e**):

	Psalm/Verset	B1997	B2001
2.e.	2:8	și- <i>T</i> voiu da <i>Ție limbi moștenirea Ta</i>	și- <i>Ți</i> voi da neamurile să- <i>Ți</i> fie moștenire
2.f.	18:5	să alearge cale	ce- <i>Și</i> aleargă drumul
2.g.	3:2	mulți zic sufletului <i>mieu</i>	mulți <i>îi</i> spun sufletului <i>meu</i>
	15:5	ce așezi moștenirea <i>mea mie</i>	ce- <i>mi</i> pui la loc moștenirea
	16:7	pleacă urechea <i>Ta mie</i>	pleacă- <i>ți</i> auzul spre mine

Dacă în varianta B1997 cliticele în dativ pot fi acceptate drept complement indirect (dublat), este semnificativă opțiunea versiunii din B2001: primul clitic ar corespunde acestui complement indirect - nedublat, însă -, iar celelalte, adjectivelor posesive (atribute).

La fel de edificatoare este și varianta pentru care B2001 optează într-un alt exemplu (**2f**), unde "compatibilitatea" verbului cu un posesor este cel puțin improbabilă, precum și "traducerile" paralele surpinse în (**2g**): respectivele exemple demonstrează că în B2001 este importantă 'echivalarea' în clitice de dativ a atributului 'posesor' (adjective posesive), care primează în fața complementului indirect⁹; or, un complement indirect e de tip matricial, față de care un pronume clitic în dativ cu funcție de *complement* posesiv ar fi 'secundar', deci ar fi trebuit 'tradus' în primul rînd complementul matricial. Așa cum, în situația în care lexicalizarea complementului indirect e considerată absolut necesară, textul utilizează cliticul în dativ cu această funcție, iar posesivul rămîne adnominal. Oricum, preferința pentru valoarea cliticului adverbial în dativ este, în B2001, legată de traducerea atributului ca... atribut.

⁹ Există, evident, în ambele texte, numeroase exemple de complement indirect exprimat prin clitic în dativ (dublat sau nu); în niciunul dintre cazuri nu se pune problema confuziei cu un complement posesiv. Exemplele dovedesc omonimia formelor prin care se traduc din B1997 în B2001 atît complementele indirecte, cît și atributele posesor - aceleași clitice în dativ -, ceea ce dovedește că forme morfologice identice nu au, neapărat, aceeași funcție sintactică și, implicit, nici același regent.

*

Astfel, "calchiat" sau "inovat", "ratat"/"eronat" sau "expresiv", textul *Bibliei de la București*, indiferent de ediție, *construiește sens* și o face profund, inclusiv la nivelul gramaticii sale. Opțiunea diferită de traducere din ediții ulterioare nu se manifestă doar la nivel lexical, ci și prin 'echivalări' diferite în plan morfologic și/sau sintactic. Compararea unor construcții cu pronume/clitice pronominale ne-a demonstrat - convingător din punctul nostru de vedere - că astfel de 'alternanțe' nu pot fi explicate *doar* prin referiri la evoluția limbii (dată fiind ocurența, în același *Psalms* și în aceeași ediție, a două opțiuni diferite de "traducere") și, cu atât mai puțin, prin 'dependența' textului *Bibliei de la București* de texte "originale". Sîntem de acord că astfel de elemente au avut anumite influențe, dar ele nu pot infirma/anula nici ceea ce Coseriu numea "semnificarea categorială - ce corepunde modului cum e cuprinsă lumea înconjurătoare în limbă", nici pe cea "structurală" sau pe cea "ontică"¹⁰.

Diferențele dintre cele două texte analizate se pot constitui, așadar, în argumente pentru demonstrarea unor concepte și teorii morfosintactice. Pe un alt palier, însă, atari opțiuni de 'traducere' potențează și chiar creează o altfel de retorică a textului biblic. Reafirmăm că rațiunea care a generat astfel de diferențe (eroare, simț al limbii sau intuiție) este, pe acest palier, mai puțin importantă: exemple de genul celor de mai sus confirmă, practic, o implicită intuiție a diferențelor de sens pe care astfel de construcții alternative le presupun. Iar dacă demersul nostru nu a intenționat să detalieze atari sensuri, ci mai degrabă să le semnaleze, rămîn în sarcina specialiștilor în teologie analize mai ample, care să includă coerent interpretarea morfosintaxă în retorică profundă a textului sacru.

Lăsăm, astfel, deschise posibile interpretări ale retoricii textului biblic în și dinspre perspectiva unor opțiuni/alternanțe la nivelul morfosintactic al edițiilor. Retorica textului biblic poate fi și este generată și dinspre 'ambiguități' morfosintactice, iar asumarea lingvistică și, implicit, teologică a textului biblic este și poate fi potențată și dinspre nivelul gramatical. Astfel încît să nu se mai confirme un frumos verset din psalmi, care spune: "noroadele au cugetat *deșarte* (Psalmul 2:1). "Deșertul" cugetării umane poate fi, credem, depășit (și) prin înțelegerea sensului intrinsec, profund al "vorbirii" textului biblic. Acesta se bazează pe "principiile gîndirii și pe «cunoașterea lumii» (inclusiv cea a «lucrurilor») în ansamblu"¹¹ și reprezintă o latentă, dar semnificativă raportare a individului la sine și la divinitate *în și prin limbaj*.

Bibliografie

Coseriu, Eugen, *Lingvistica: starea ei actuală*, în "Revista de lingvistică și știință literară", 1993, nr. 1

¹⁰ Coseriu, p. 65.

¹¹ Coseriu, p. 62.

- Densusianu, Ovid, *Istoria limbii române*, ediție de J. Byck, Editura Științifică, București, 1961, vol. I-II
- Gafton, Alexandru, *De la traducere la norma literară*, Editura Universității "Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2012
- Gramatica de bază a limbii române*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2010
- Istoria limbii române literare Epoca veche (1532–1780)*, de Gheorghe Chivu, Mariana Costinescu, Constantin Frâncu, Ion Gheție, Alexandra Roman Moraru și Mirela Teodorescu, coordonator Ion Gheție, București, 1997